

การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ในพื้นที่ชุมชนบ้านทางสาย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์¹

นางสาวเนตรนภา ลำดับพงศ์²
รองศาสตราจารย์ ดร.ปรัชญา ชูมนาเสียว³

บทคัดย่อ

การค้นคว้าอิสระครั้งนี้เป็นการศึกษาการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ชุมชนบ้านทางสาย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาคือ 1. เพื่อศึกษารูปแบบและลักษณะการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่บ้านทางสาย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 2. เพื่อศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ชุมชนบ้านทางสาย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านทางสาย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In – depth interview) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non – Participation Observation) และการศึกษาจากเอกสารโดยผู้วิจัยลงพื้นที่สัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและมีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านทางสาย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านบ้านทางสาย 1 คน ประธานกลุ่มท่องเที่ยวชุมชนบ้านทางสาย 1 คน ตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจในชุมชนบ้านทางสาย 4 คน นักพัฒนาชุมชนปฏิบัติการ อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 1 คน รวมทั้งหมด 7 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ชุมชนบ้านทางสาย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นเครื่องมือในการวิจัย และนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม มาสรุปประเด็นนำไปสู่การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และความเชื่อมโยงกับแนวคิดและทฤษฎีการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยนำเสนอข้อมูลและรายงานผลการศึกษาโดยใช้วิธีการเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ซึ่งเป็นการอธิบาย ตีความ และสร้างความเข้าใจต่อข้อมูลที่ได้มา โดยพรรณนาตามลำดับของวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้ ซึ่งผลการศึกษาพบว่า

¹ บทความเสียงจากการศึกษาค้นคว้าอิสระเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในพื้นที่ชุมชนบ้านทางสาย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” ซึ่งได้ผ่านการสอบเรียบร้อยแล้ว โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาคือ รองศาสตราจารย์ ดร.ปรัชญา ชูมนาเสียว

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³ อาจารย์ที่ปรึกษาการศึกษาค้นคว้าอิสระ

รูปแบบและลักษณะการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในพื้นที่บ้านทางสาย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีความสอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เนื่องจากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านทางสายได้มีการจัดดำเนินการการท่องเที่ยวภายในชุมชนด้วยตนเอง ก่อนที่ภาครัฐจะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านทางสาย เป็นการจัดการท่องเที่ยวที่เกิดจากความต้องการของคนภายในชุมชนอย่างแท้จริง ชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการและขับเคลื่อนให้เกิดการท่องเที่ยวภายในชุมชน

ศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่บ้านทางสาย มี 4 ด้านตามองค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้ ศักยภาพด้านทรัพยากรธรรมชาติในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่บ้านทางสายคือ “หาดทางสาย” หาดทางสายเป็นชายหาดอันเงียบสงบ ชายหาดของหาดทางสาย เป็นชายหาดที่นอกจากจะสงบแล้วยังธารังไว้ซึ่งวิถีถิ่นของคนในชุมชน ไม่มีการรุกร้าของประมงพาณิชย์แต่อย่างใด ชาวบ้านยังมีอาชีพประมงพื้นถิ่นในการเลี้ยงชีพ ซึ่งแสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี ศักยภาพด้านองค์กรชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านทางสาย เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดีเป็นรูปธรรมและดำเนินการจนประสบความสำเร็จ โดยการขับเคลื่อนของสภาผู้นำชุมชนบ้านทางสาย ซึ่งเป็นองค์กรชุมชนที่สำคัญของบ้านทางสายในการขับเคลื่อนการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของชุมชน ชุมชนบ้านทางสายมีการก่อตั้งสภาผู้นำชุมชนขึ้น โดยมีสมาชิกประมาณ 32 คน เป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมให้คนภายในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชน ศักยภาพด้านการจัดการ ในด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านทางสายชุมชนได้มีกฎกติกาในการท่องเที่ยวภายในชุมชนอย่างชัดเจน โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมภายในชุมชนเป็นประเด็นแรก กลไกในการทำงานของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประเด็นที่ต้องได้รับการตัดสินใจ จะต้องนำเข้าสู่สภาผู้นำชุมชนทุกครั้ง จึงจะเกิดเป็นมติของชุมชนในการขับเคลื่อนและผลักดันไปในทิศทางที่ชุมชนต้องการ การท่องเที่ยวก็เช่นเดียวกัน ประเด็นที่ต้องตัดสินใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวนอกจากจะต้องผ่านการตัดสินใจของแต่ละกลุ่มแล้ว ยังต้องนำเข้าไปประชุมสภาผู้นำชุมชน เพื่อขอมติในการผลักดันเรื่องต่าง ๆ ต่อไป ศักยภาพด้านการเรียนรู้ ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านทางสาย กิจกรรมที่สามารถสร้างการรับรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิต คือ กิจกรรมดูปุ๋ย ก้ามดาบ และชมหอยนางรมสด ในพื้นที่บริเวณชุมชนบ้านทางสาย รวมทั้งกิจกรรมตกหมึก ในช่วงกลางคืนอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีการจัดรูปแบบกระบวนการในการสอนเกี่ยวกับเรื่องหมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เพื่อเน้นให้ผู้ที่เข้ามาศึกษาดูงาน ได้รู้จักกับวิถีของชุมชนบ้านทางสาย โดยแบ่งฐานการเรียนรู้ออกเป็น 4 ฐาน คือ ฐานคนมีควัน ฐานเปิดประตูรู้จักตน ฐานเศรษฐกิจพอเพียง และฐานเปลี่ยนภาระให้เป็นพลัง (วัสดุจากมะพร้าว) ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่บ้านทางสาย อำเภอบางสะพาน

จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ประกอบด้วย ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคชุมชน และภาคส่วนอื่น ๆ โดยภาครัฐในส่วนของนโยบายที่เกี่ยวข้องที่เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยชุมชนในพื้นที่บ้านทางสาย เป็นนโยบายจาก 2 หน่วยงานหลัก ได้แก่ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ภาคเอกชนบริษัทสหวิริยา ฯ เป็นกำลังหลัก ในการพัฒนาชุมชน ในพื้นที่อำเภอบางสะพาน ซึ่งดำเนินการผ่านนโยบาย CSR ของบริษัท ด้านชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนพบว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านทางสายเกิดศักยภาพคือ ตัวชุมชนของบ้านทางสายเอง เนื่องจากชุมชนเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งเป็นทุนเดิม นอกจากนี้ ผู้ใหญ่บ้านซึ่งถือเป็นผู้นำของหมู่บ้าน เป็นผู้ที่สามารถสร้างศรัทธาและเป็นผู้ที่มีความสามารถ เป็นผู้ที่สามารถประสานงานในประเด็นต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชนเป็นผู้นำทางความคิดและลงมือทำอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม ภาคส่วนอื่น ๆ ที่มีบทบาทในการเอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านทางสาย ได้แก่ สถาบันการศึกษาที่ได้เข้ามามีส่วนในการสนับสนุนองค์ความรู้ให้แก่ชุมชนบ้านทางสาย

คำสำคัญ การท่องเที่ยวโดยชุมชน ศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนา

บทนำ

การท่องเที่ยวถือได้ว่าเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาของหลายประเทศรวมถึงประเทศไทยด้วย ที่มีการท่องเที่ยวเป็นกลไกหลักที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ โดยอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีความสำคัญอย่างมากต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2559 อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีผลกระทบทางตรงต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย คิดเป็นมูลค่า 1.29 ล้านล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 9.20 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ประเทศไทยมีศักยภาพและโอกาสทางการท่องเที่ยวมากมาย อาทิเช่น ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ โดยในปี พ.ศ. 2560 World Economic Forum: WEF ได้จัดอันดับขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทย อยู่อันดับที่ 32 จาก 137 ประเทศ นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. 2561 จากข้อมูลของ World Tourism Organization (UNWTO) ประเทศไทยติดอันดับที่ 4 ประเทศที่มีรายได้จากการท่องเที่ยวมากที่สุดในโลก โดยมีรายได้จากการท่องเที่ยว 1,910,000 ล้านบาท มีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาท่องเที่ยวทั้งหมด 38.3 ล้านคน

แม้ว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยจะเจริญเติบโตเป็นอย่างมาก สร้างรายได้ให้กับประเทศอย่างมหาศาล เนื่องจากการเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นกลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจของประเทศ อันก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ส่งผลต่อการลงทุนและการจ้างงานภายในประเทศ แต่กลับพบว่ายังเกิดความเหลื่อมล้ำในด้านรายได้ของคนในประเทศ โดยเฉพาะในประเด็นด้านการพัฒนาของชุมชน นอกจากนี้ยังพบว่าการเติบโตของการท่องเที่ยวโดยขาดการวางแผน ยังส่งผลต่อวิถีชีวิต และสภาพแวดล้อมของคนในชุมชนอีกด้วย

จากการพัฒนาในแนวทางดังกล่าว ไม่เพียงแต่สร้างปัญหาเฉพาะกับประเทศไทยเท่านั้น จึงส่งผลให้การพัฒนาในกระแสสังคมโลกได้หันมาให้ความสนใจแบบยั่งยืน (SUSTAINABLE TOURISM) โดยในช่วงปี พ.ศ. 2535 – 2540 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ECOTOURISM) เข้ามาเป็นการท่องเที่ยวกระแสใหม่และเป็นกระแสใหญ่ในภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน (COMMUNITYBASED TOURISM: CBT) ได้เริ่มก่อตัว และเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือที่ขับเคลื่อนให้ชุมชนสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ชุมชนบ้านทางสายเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เข้มแข็งแห่งหนึ่งของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีแหล่งท่องเที่ยวที่ขึ้นชื่อคือบ้านไม้ไผ่ริมทะเล ซึ่งตั้งอยู่ที่ ริมหาดทางสาย ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ หมู่บ้านทางสายเป็นชุมชนท่องเที่ยวที่มีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2560 ซึ่งนอกจากบรรยากาศบ้านพักริมทะเลที่สะอาด เงียบสงบ และเป็นส่วนตัวแล้ว สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญที่อยู่ใกล้เคียงชุมชน ได้แก่ วัดทางสาย วัดถ้ำคีรีวงค์ หาดทางสาย และเกาะร่ำร่า เป็นต้น นอกจากนี้ชุมชนยังมีผลิตภัณฑ์ที่เป็นสินค้าขึ้นชื่อของชุมชน เช่น น้ำพริกทะเล ข้าวหลาม ไม้กวาดก้านมะพร้าว และกะปิ เป็นต้น ซึ่งการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น เกิดจากการที่ชุมชนขับเคลื่อนและจัดการด้วยชุมชนเอง จุดเริ่มต้นของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวในระยะเวลาไม่นาน แต่กลับได้รับการตอบรับจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี ที่พักต้องมีการจองล่วงหน้าอย่างน้อย 1 เดือน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้ศึกษาเกิดความสนใจในประเด็นการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนนี้ ว่าชุมชนมีแนวทางอย่างไรในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน รูปแบบและลักษณะการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นอย่างไร รวมถึงปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีปัจจัยใดบ้าง จึงเป็นที่มาของผู้วิจัยในการศึกษาประเด็นนี้

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบและลักษณะการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่บ้านทางสาย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
2. เพื่อศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ชุมชนบ้านทางสาย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านทางสาย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

1. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

พจนานุกรม (2546) ได้ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน ซึ่งสอดคล้องกับศูนย์ประสานงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน (2555) ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism – CBT) ว่า เป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว และองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (2558) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า เน้นให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการทำงาน คือ การที่มุ่งพัฒนาให้คนในชุมชนเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการท่องเที่ยว

2. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2539) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การท่องเที่ยวที่มีเป้าหมายที่สำคัญในการพัฒนาแบบยั่งยืน โดยคำนึงถึงความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยว โดยเน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเช่นเดียวกับแนวคิดของบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542)

3. แนวคิดศักยภาพด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (2558) ได้กำหนดองค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ 4 ด้าน ประกอบด้วย 1. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม คือ การที่ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และมีวิถีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็น

เอกลักษณ์เฉพาะถิ่น 2. ด้านองค์กรชุมชน ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ และเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา 3. ด้านการจัดการ มีกฎ-กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม 4. ด้านการเรียนรู้ ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยว สามารถสร้างการเรียนรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง สร้างจิตสำนึก เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งชาวบ้านเองและผู้มาเยือน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In – depth interview) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non – Participation Observation) และการศึกษาจากเอกสาร

2. แหล่งข้อมูล

2.1 ข้อมูลจากเอกสาร

ผู้วิจัยทำการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของชุมชนบ้านทางสาย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จากสำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

2.2 ข้อมูลจากการสังเกต

ผู้วิจัยทำการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non – Participation Observation) ในการสังเกตสภาพสังคม วิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านทางสาย อีกทั้งสังเกตพฤติกรรม และความสัมพันธ์ของคนในชุมชนท้องถิ่นต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่บ้านทางสาย ตลอดจนสังเกตศักยภาพและปัจจัยที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ชุมชนบ้านทางสาย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

2.3 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

ผู้วิจัยทำการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In – depth interview) ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและมีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านทางสาย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ได้แก่

1) ผู้ใหญ่บ้าน	1 คน
2) ประธานกลุ่มท่องเที่ยวชุมชนบ้านทางสาย	1 คน
3) ตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจในชุมชนบ้านทางสาย	4 คน
4) นักพัฒนาชุมชนปฏิบัติการบ้านทางสาย	1 คน

อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์ที่ใช้คำถามปลายเปิดเพื่อสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ในประเด็นคำถามเดียวกัน โดยสามารถปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับบริบทของผู้ถูกสัมภาษณ์และสถานการณ์ที่แตกต่างกันได้ โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน

4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาเรื่องการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในพื้นที่ชุมชนบ้านทางสาย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูล 2 วิธี คือ

4.1 ข้อมูลปฐมภูมิ

เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการลงพื้นที่บ้านทางสาย ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือในการศึกษา

4.2 ข้อมูลทุติยภูมิ

การรวบรวมข้อมูลเอกสาร (Documentary Research) เป็นวิธีการศึกษาค้นคว้า เก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไป โดยการรวบรวมเอกสารซึ่งเป็นข้อมูลที่มีการบันทึกไว้แล้วโดยผู้อื่น ได้แก่

- 1) หนังสือทั่วไป ได้แก่ คู่มือ เอกสารประกอบการบรรยายรวมถึงเอกสารทางวิชาการ วารสาร สิ่งพิมพ์ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 2) หนังสืออ้างอิง ได้แก่ สารานุกรม พจนานุกรม
- 3) งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เป็นงานที่ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน อย่างละเอียด
- 4) เอกสารของทางราชการ เป็นเอกสารที่ส่วนราชการจัดทำขึ้นเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติราชการ เช่น นโยบาย กฎ ระเบียบ ข้อบัญญัติ คู่มือปฏิบัติงาน ประกาศ คำสั่ง และหนังสือสั่งการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม สรุปประเด็นนำไปสู่การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และความเชื่อมโยงกับแนวคิดและทฤษฎีของการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยนำเสนอข้อมูลและรายงานผลการศึกษาโดยใช้วิธีการเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ซึ่งเป็นการอธิบาย ตีความ และสร้างความเข้าใจต่อข้อมูลที่ได้มา ซึ่งจะพรรณนาตามลำดับของวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้

ผลการวิจัย

1. รูปแบบและลักษณะการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่บ้านทางสาย อำเภอ บางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านทางสาย ชุมชนได้มีการจัดดำเนินการ การท่องเที่ยวภายในชุมชนด้วยตนเอง ก่อนที่ภาครัฐจะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ใหญ่บ้านและแกนนำการท่องเที่ยวภายในชุมชนของหมู่บ้านพบว่าจากการที่ บริษัทสหวิริยาสตีลอินดัสตรี จำกัด (มหาชน) พาชาวบ้านในชุมชนไปดูงานที่บ้านจำรุง อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ในครั้งนั้น ถือได้ว่าเป็นหัวใจหลักที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวภายในชุมชนขึ้นในชุมชนบ้านทางสายแห่งนี้

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านทางสาย เป็นการจัดการท่องเที่ยวที่เกิดจากความต้องการของคนภายในชุมชนอย่างแท้จริง ชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการและขับเคลื่อนให้เกิดการท่องเที่ยวภายในชุมชน ส่วนชาวบ้านที่ไม่สนใจที่จะเข้าร่วมก็ไม่ได้มีการต่อต้านคนในชุมชนที่ดำเนินการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนแต่อย่างใด ชาวบ้านจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยตัวของชุมชนเอง ตามศักยภาพและกำลังของชุมชน

มีกลุ่มวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านทางสาย 3 กลุ่ม คือกลุ่มสถานที่ ซึ่งมีรายได้หลักจากการเช่าเต็นท์ที่พักรายวัน การเช่าเก้าอี้ชายหาด การเช่ารถจักรยาน กลุ่มหุ้คนที่พักเป็นกลุ่มหุ้คนที่มีการจัดตั้งเป็นลำดับที่ 2 ภายใต้การขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านทางสาย ในการจัดสรรปันส่วนของหุ้คนที่พักนั้น มีรายละเอียดแตกต่างกันไปตามลักษณะที่พักแต่ละประเภท เนื่องจากเหตุผลในการจัดตั้งที่พักแต่ละประเภท รวมถึงจำนวนหุ้คนที่มีการก่อตัวที่แตกต่างกัน โดยลักษณะที่พัก มี 2 ประเภท คือ บ้านพักไม้ไผ่และบ้านพักปูน กลุ่มหุ้คนโรงครัวเป็นกลุ่มหุ้คนที่มีการจัดตั้งเป็นลำดับที่ 3 ภายใต้การขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านทางสาย รายได้จากกลุ่มหุ้คนประเภทนี้ มาจากค่าอาหารเช้าและอาหารกลางวันที่อยู่ในแพ็คเกจการท่องเที่ยวของชุมชน นอกจากนี้ยังรวมถึงรายได้จากการประกอบอาหารที่ลูกค้าต้องการ นอกเหนือจากแพ็คเกจการท่องเที่ยวของชุมชน นอกจากนี้ยังมีกลุ่มย่อยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น กลุ่มผลิตภัณฑ์สินค้า OTOP กลุ่มปิ้งย่างอาหารทะเล กลุ่มรถซาเล้ง และกลุ่มชุดตกบาตร ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านทางสาย ซึ่งรูปแบบในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านทางสาย สอดคล้องกับหลักการท่องเที่ยวโดยชุมชนของ พจนา สวนศรี (2546) ศูนย์ประสานงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน (2555) และองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน(2558)

2. ศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่บ้านทางสาย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

2.1 ศักยภาพด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

ศักยภาพด้านทรัพยากรธรรมชาติในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่บ้านทางสายคือ “หาดทางสาย” หาดทางสายเป็นชายหาดอันเงียบสงบ เดิมชาวบ้านในพื้นที่เรียกกันว่าหาดคีรีวงศ์ สิ่งที่น่าสนใจของชายหาดทางสายคือ เส้นทางสายโรแมนติก ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถขับรถและไปตามถนนริมหาดที่ทอดตัวเป็นแนวยาวถึง 5 กิโลเมตร บริเวณริมหาดทางสายมีทิวมะพร้าว ทิวสนชายทะเล รวมถึงต้นไม้ขนาดใหญ่อื่น ๆ ขึ้นอยู่ริมหาด ภาพของต้นไม้ใหญ่สีเขียวชอุ่ม ภาพเม็ดทรายบนหาดสีส้มละมุน ภาพน้ำทะเลสีฟ้าอ่อน ตัดกับภาพขอบฟ้าสีฟ้าเข้ม จึงเกิดเป็นทัศนียภาพงดงามตรึงใจจากหาดทางสายแห่งนี้ บรรยากาศริมหาดทางสาย มีต้นสนสูงใหญ่ขึ้นอยู่ริมหาดเรียงรายกันตลอดแนวหาด เมื่อมองทิศหันออกทะเลด้านซ้ายมือจะมองเห็นเกาะร่ำรำ ด้านขวามือจะมองเห็นวัดทางสาย ซึ่งมีเจดีย์ภักดีประกาศตั้งตระหง่านอยู่บนยอดเขาสูง ทัศนียภาพในส่วนนี้ถือเป็นอีกจุดเด่นหนึ่งของชายหาดทางสาย ริมทะเลมีการจัดวางที่นั่งและชิงช้าไว้สำหรับนักท่องเที่ยวได้มานั่งพักผ่อน มีการจัดวางอย่างลงตัวและกลมกลืนกับสภาพท้องทะเล ซึ่งเป็นทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เป็นจุดเด่นของชายหาดทางสาย

ชายหาดของหาดทางสาย เป็นชายหาดที่นอกจากจะสงบแล้วยังอ้างว้างซึ่งวิถีถิ่นของคนในชุมชน ไม่มีการรุกร้าของประมงพาณิชย์แต่อย่างใด ชาวบ้านยังมีอาชีพประมงพื้นถิ่นในการเลี้ยงชีพ ซึ่งแสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

2.2 ศักยภาพด้านองค์กรชุมชน

องค์กรชุมชน เป็นการรวมตัวกันของคนในชุมชนที่ต่างคนต่างอยู่แต่มารวมกันบนฐานปัญหาาร่วมกัน ก่อเกิดการค้นหาคิดค้นวิธีการในการแก้ไขและจัดการ โดยในการรวมตัวกันนั้น ต้องมีกระบวนการจัดการให้ผู้คนหรือสมาชิกนั้น ๆ อยู่ร่วมกันได้อย่างเท่าเทียมและมีส่วนร่วม เกิดความตระหนักร่วม ยึดเหนี่ยวร่วม และรู้สึกเป็นครอบครัวเดียวกัน เพื่อให้การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ดำเนินไปได้อย่างลุล่วง องค์กรชุมชนเป็นกลไกหลักในการทำงานและการจัดการภายในชุมชน ทั้งนี้เพราะชุมชนเป็นเจ้าของปัญหาและความรู้ความต้องการของตนเอง

การท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านทางสาย เกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรมและดำเนินการจนประสบผลสำเร็จ โดยการขับเคลื่อนของสภาผู้นำชุมชนบ้านทางสาย ซึ่งเป็นองค์กรชุมชนที่สำคัญของบ้านทางสายในการขับเคลื่อนการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของชุมชน ชุมชนบ้านทางสายมีการก่อตั้งสภาผู้นำชุมชนขึ้น โดยมีสมาชิกประมาณ 32 คน

สภาผู้นำชุมชนเป็นเวทีของตัวแทนชาวบ้านในชุมชนบ้านทางสาย เป็นการรวมกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ที่เข้ามาร่วมกันทำหน้าที่กำหนดทิศทางในการพัฒนาหมู่บ้าน โดยการประชุม พูดคุย ปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เรียกว่า “เวทีสภาผู้นำชุมชน” โดยมีจุดประสงค์คือ

- เพื่อเป็นเวทีที่รวมคนเก่ง คนดี เพื่อการหารือทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน
- เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม ความรักความสามัคคีของชุมชน
- เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน
- เพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรต่างๆ ในชุมชนอย่างคุ้มค่าเพื่อประสานงานพัฒนาชุมชนให้ครอบคลุมทุกด้าน

สภาผู้นำชุมชนบ้านทางสาย ถือเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมให้คนภายในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชน โดยพื้นฐานบ้านทางสายเป็นชุมชนที่มีระบบสังคมที่เข้าใจกัน ชุมชนมีการจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ส่งผลให้คนในชุมชนบ้านทางสาย มีความรู้สึกเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน อันส่งผลให้เกิดการวางแผนและอนุรักษ์ขึ้นในชุมชน

2.3 ศักยภาพด้านการจัดการ

ในด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านทางสาย ชุมชนได้มีกฎกติกาในการท่องเที่ยวภายในชุมชนอย่างชัดเจน โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมภายในชุมชนเป็นประเด็นแรก นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนต้องยอมรับกฎกติกาการท่องเที่ยวของชุมชนในประเด็นนี้ให้ได้

กลไกในการทำงานของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประเด็นที่ต้องได้รับการตัดสินใจจะต้องนำเข้าสู่สภาผู้นำชุมชนทุกครั้งจึงจะเกิดเป็นมติของชุมชนในการขับเคลื่อนและผลักดันไปในทิศทางที่ชุมชนต้องการ การท่องเที่ยวก็เช่นเดียวกัน ประเด็นที่ต้องตัดสินใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว นอกจากจะต้องผ่านการตัดสินใจของแต่ละกลุ่มแล้ว ยังต้องนำเข้าสู่ที่ประชุมสภาผู้นำชุมชน เพื่อขอมติในการผลักดันเรื่องต่าง ๆ ต่อไป

ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ ตั้งแต่การริเริ่มให้มีการจัดการท่องเที่ยวขึ้นภายในชุมชน อาจกล่าวได้ว่าการขับเคลื่อนให้เกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านทางสายนี้ เป็นกลไกหนึ่งที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนบ้านทางสาย ในทุกประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีการแบ่งปันปันส่วนผลประโยชน์ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวให้กับผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการอย่างชัดเจน

2.4 ศักยภาพด้านการเรียนรู้

องค์ประกอบด้านการเรียนรู้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การที่ชุมชนมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างการรับรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน ซึ่งเป็น การสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ระหว่างชาวบ้านกับ ผู้มาเยือน ซึ่งในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านทางสาย กิจกรรมที่สามารถ สร้างการรับรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิต คือ กิจกรรมดูปุ๊ก้ามตาบ และชมหอยนางรมสด ในพื้นที่บริเวณชุมชนบ้านทางสาย รวมทั้งกิจกรรมตกหมึกในช่วงกลางคืนอีกด้วย นอกจากนี้ ยังมีการจัดรูปแบบกระบวนการในการสอนเกี่ยวกับเรื่องหมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เพื่อเน้นให้ผู้เข้ามาศึกษาดูงาน ได้รู้จักกับวิถีของชุมชนบ้านทางสาย โดยแบ่งฐานการ เรียนรู้ออกเป็น 4 ฐาน คือ ฐานคนมีควัน ฐานเปิดประตูรู้จักตน ฐานเศรษฐกิจพอเพียง และฐานเปลี่ยนภาระให้เป็นพลัง (วัสดุจากมะพร้าว)

3. ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่บ้านทางสาย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

3.1 ภาครัฐ

ภาครัฐมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนเพื่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว โดยชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านทางสาย แม้ว่าในช่วงแรกของการก่อตั้ง กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านทางสาย ไม่ได้เกิดจากการที่รัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการ ผลักดัน แต่หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ในการสนับสนุนให้บ้านทางสายมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ในปัจจุบัน ต่างก็มีภาครัฐเข้าไปมีส่วนให้ความช่วยเหลือในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของบ้านทางสาย บทบาทของรัฐที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ได้แก่ ประเด็นด้านนโยบายและงบประมาณ นโยบายหลักที่เกี่ยวข้องคือ นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเนื่องจากในการ พัฒนายุคปัจจุบันรัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากเพื่อให้เกิดการ กระจายรายได้ขึ้นในชุมชน ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

ในส่วนของนโยบายที่เกี่ยวข้องที่เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยชุมชนในพื้นที่บ้านทางสาย เป็นนโยบายจาก 2 หน่วยงานหลัก ได้แก่ กระทรวงการ ท่องเที่ยวและกีฬา และกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ซึ่งนโยบายและมาตรการที่ เอื้อต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านทางสาย ได้แก่ การได้รับงบประมาณในการ จัดทำ ป้ายข้อมูล ป้ายบอกทาง ป้ายทางเข้าหมู่บ้าน จุดถ่ายภาพ ชุมไม้ไผ่ ซึ่งอยู่ภายใต้ ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก และการเข้าอบรม นักเล่าเรื่องชุมชน ซึ่งอยู่ในยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว ภายใต้ โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี

3.2 ภาคเอกชน

ภาคเอกชนที่เข้ามามีส่วนช่วยในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือ บริษัทสหวิริยาสตีลอินดัสตรี จำกัด (มหาชน) ซึ่งเป็นบริษัทผู้ผลิตเหล็กแผ่นรีดร้อนชนิดม้วนรายแรกของประเทศไทย และเป็นผู้ผลิตเหล็กแผ่นครบวงจรรายใหญ่ที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีที่ตั้งอยู่ที่อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ บริษัทสหวิริยาฯ มีบทบาทอย่างมากในการพัฒนาชุมชน ในพื้นที่อำเภอบางสะพาน ไม่เพียงแต่ชุมชนบ้านทางสายเท่านั้น ยังมีชุมชนอื่น ๆ ที่ได้รับการพัฒนาจนเป็นชุมชนที่มีชื่อเสียงกวาดรางวัลต่าง ๆ มาให้กับจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ต่างก็อยู่ภายใต้การสนับสนุนของบริษัทสหวิริยาฯ ในส่วนของชุมชนบ้านทางสายนั้น บริษัทสหวิริยาฯ ได้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ ชาวบ้านในชุมชนจึงเรียกบริษัทสหวิริยาฯ ว่าเป็นพี่เลี้ยงบริษัทสหวิริยาฯ ถือได้ว่าเป็นกำลังหลัก ในการพัฒนาชุมชน ในพื้นที่อำเภอบางสะพาน ซึ่งดำเนินการผ่านนโยบาย CSR ของบริษัท

3.3 ภาคชุมชน

ชุมชนบ้านทางสายมีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีศักยภาพคือ การที่ชุมชนมีฐานชุมชนที่เข้มแข็ง มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ นั่นคือทรัพยากรทางทะเล นอกจากทรัพยากรทางธรรมชาติที่เป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านทางสายแล้ว วัฒนธรรมภายในชุมชนก็ได้มีการสะท้อนถึงตัวตนและแสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ของคนในชุมชน มีระบบเศรษฐกิจที่สามารถพึ่งตนเองได้ นอกจากนี้ชาวบ้านในชุมชนยังมีความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกันในการช่วยกันผลักดันให้ชุมชนเกิดการพัฒนาขึ้น

ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนพบว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านทางสายเกิดศักยภาพคือ ตัวชุมชนของบ้านทางสายเอง ที่เป็นกลไกหลักสำคัญที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนเนื่องจากชุมชนเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งเป็นทุนเดิม นอกจากนี้ ผู้ใหญ่บ้านซึ่งถือเป็นผู้นำของหมู่บ้าน เป็นผู้ที่สามารถสร้างศรัทธาและเป็นผู้ที่มีความสามารถ เป็นผู้ที่สามารถประสานงานในประเด็นต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชนเป็นผู้นำทางความคิดและลงมือทำอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม ผู้ใหญ่บ้านเป็นบุคคลที่มีความพยายามในการพัฒนาตนเองตลอดเวลา และมีความสามารถในการดึงให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ประกอบกับการที่คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ชาวบ้านในชุมชนร่วมแรงร่วมใจกันผลักดัน ร่วมกันออกความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้จึงเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในพื้นที่บ้านทางสายในปัจจุบันด้านชุมชน

3.4 ภาคส่วนอื่น ๆ

ภาคองค์กรสนับสนุนอื่น ที่มีบทบาทในการเอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพ การท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านทางสาย ได้แก่ สถาบันทางการศึกษาต่างๆ ซึ่งเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาในรูปแบบของการสนับสนุนทางด้านวิชาการ การส่งเสริมทางด้านทักษะฝีมือแรงงาน และทุนทางปัญญา ซึ่งสถาบันวิชาการ ถือได้ว่าเป็นกลุ่มนักวิชาการ ซึ่งเป็นแหล่งสร้างองค์ความรู้งานศึกษาวิจัยต่าง ๆ ที่ผ่านมามีสถาบันการศึกษาที่ได้เข้ามา มีส่วนในการสนับสนุนองค์ความรู้ให้แก่ชุมชนบ้านทางสาย เช่น มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร ซึ่งร่วมมือกับ บริษัท ไทยเบฟเวอเรจ จำกัด (มหาชน) และบริษัท ประชาธิปไตยรักสามัคคีวิสาหกิจเพื่อสังคม (ประเทศไทย) จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จัดโครงการ “ประจวบเหมาะ” ภายใต้ความร่วมมือของ Education Institute Support Activity (EISA) โดย EISA

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบริเวณข้างเคียง เช่น ชุมชนบ้านม้าร้อง และชุมชนบ้านฝายท่า เพื่อให้การวิเคราะห์ประเด็นที่ศึกษา ได้ข้อมูลที่มีน้ำหนัก เกิดความถูกต้องและแม่นยำมากขึ้น โดยเฉพาะประเด็นศักยภาพ การท่องเที่ยวโดยชุมชนของแต่ละชุมชนในแต่ละด้านมีลักษณะอย่างไรบ้าง รวมถึงปัจจัยที่เอื้อต่อศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนของแต่ละชุมชน มีความสอดคล้องกันหรือไม่

2. ควรมีการศึกษาทบทวนของทุกภาคส่วนที่เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนา ศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อศึกษาว่าแต่ละปัจจัยมีส่วนในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยชุมชนในประเด็นใดบ้าง และส่งผลอย่างไรบ้าง เพื่อให้การศึกษาร่วมกันโดยชุมชน ครอบคลุมในมิติประเด็นการศึกษาวิจัยมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2560). แนวทางพัฒนาเชิงพื้นที่ผ่านกระบวนการ ประชาคม สร้างโอกาสการเข้าถึงแหล่งเงินทุนหมุนเวียนสำหรับประชาชนในการพัฒนาอาชีพ และสร้างรายได้ในชุมชน (การท่องเที่ยวชุมชน).
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2550). คู่มือเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน สำนักพัฒนา แหล่งท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: บริษัท ศรีเมืองการพิมพ์.
- คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2562). เกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของประเทศไทย. กรุงเทพฯ ฯ.
- จินตกวีร์ เกษมสุข. (2556). การใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิชาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

พจนา สวนศรี. (2546). คู่มือการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.

รายงานภาวะเศรษฐกิจท่องเที่ยว ฉบับที่ 7. (2560). การท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.

ศูนย์วิจัยธนาคารออมสิน. (2562). ท่องเที่ยวโดยชุมชน วิธีสู่ความยั่งยืน. กรุงเทพฯ.

สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2558). การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเตรียมความพร้อมรองรับ AEC : การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ ฯ.

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (2558). ท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ: บริษัท โคคูน แอนด์ โค จำกัด.